

Fascinantno čudna umetnost spominjanja

Roman Psi na jezeru Miljenko Jergović očara s posebno virtuosno sentenčnostjo

Jergovićev roman *Psi na jezeru* je branje za tiste, ki stavijo na uživanje v tekstu. FOTO JURE ERŽEN

O knjigah Miljenka Jergovića je ena od ocenjevalk iz njegovega govornega prostora pred časom zapisala, da ob izidu pogosto dvignejo veliko prahu, sprožijo burne reakcije, od njegovih knjig da se kar zatrese. Ob branju romana *Psi na jezeru* (Sanje, prevod Aleksandra Rekar) sem pomislil, da se to dogaja predvsem zaradi njegove pisateljske tehnologije.

IGOR BRATOŽ

Zanjo se zdi značilno, da avtor ne-nehno in skrbno zavija zgodbo v balone dejstev in »dejevstev«, temeljno nezanesljivost pa da nekakšen vesel borgesovski nadih vsemu, kar je zapisano, tako da je na primer poročanje o nekem kompletu kozarcev iz češkega kristala, kako so jih in so se razbijali v *Psih na jezeru*, izvedeno precej okroglo, ovinkasto, in zaobseže skoraj nepregledno zgodbenih odvodov, zgodovinskih podatkov in varljivih sugestij. Ni se mogoče znebiti občutka, da je vse skupaj spretno zavito v poseben tip sanjskosti, ki priklicuje iz preteklosti posamezne ključne prizore, dogodke, ki sodijo v register velikih, usodnih,

a tudi nepomembne okruške osebnih zgodovinj, in iz njih sestavlja zapleteno fresko od vojne in vsega drugega hudega razsutega časa in posameznikovega trzavega iskanja identitete v njem. Pisatelj trdi, da se domišljija zmeraj obrača v preteklost, ker je samo v preteklosti mogoče razrešiti tisto, kar se je v njej zgodilo, se zdi tako rekoč programske izhodišče njegovega proznega ovinkarjenja.

Ob branju *Psov na jezeru* se zdi smiselno že na začetku, za boljše orientacijo, verjeti napovedim in osnovnemu založniškemu vabljenju bralca k branju: tako lahko preberemo, da imamo opraviti z dvema nikakor ne preprostima likoma, gospodom Nevzetijem, li-koma, gospodom Nevzetijem, in zornim, prestrašenim, zbeganim, in gospodom Mazuthom iz Kanade, živim, neživim, polživim, vsakogar skrivnostnim: v beograjskem hotelu kanadski gost doživi možgansko kap in otrpne s nepozabnim nasmehom, receptorja Nevzetija, ki pomaga bolnega na nosilih prenesti v reševalno vozilo, pa zanima, kdo gost, zaradi katerega je bilo treba s policijo vdreti v hotelsko sobo, sploh je. Potem se zgodbene podrobnosti začnejo razkošno valiti po dveh in več strugah: beremo misli, ki nasejajo glavo človeka v komi, sočasno spremljamo mlade-

niča, ki raziskuje gostovo življenjsko zgodbo.

Slogovna vaja

Sem in tja, pravi vabilo k branju, se zgodbi obeh srečata; poveže ju vonj, skozi njega se posprehodi taisti protagonist, glas prejšnjega življenja, v roman vstopajo posamezniki, ki privzemajo imena stvarnih oseb, se začasno naležejo njihovih biografij, pa vendar ostajajo književni liki ... Res je tudi, da avtor romana – še preden bi bralec na glas in sam zase izgovoril magično ime – za ustrezna pomenovanja poskrbi kar sam, v sklepnih informacijah na koncu knjige, ko zapiše, da so *Psi na jezeru* »slogovna vaja na obrobju televizijske serije *Izgubljeni* in romana Roberta Bolaña *Divji detektiv*. Seveda je pripoved oziroma niz pripovedi del lokalne in osebne izkušnje. Posamezni liki v knjigi nosijo imena resničnih oseb, njihove usode pa včasih reinterpretirajo resnične življenjepisne, spet drugič so samo posvetilo in spomin. Toda nikoli ne gre za biografije, liki v knjigi tudi ničesar ne dolgujejo istoimenskim resničnim ljudem ...«

In kako naj se bralec znajde v okolju, v katerem vlada zapletena umetnost selektivnega spominjanja, ki stavi predvsem na vse univerzalno, kar štrli iz osebnih

pričevanj nesrečnikov, ki jih je tako ali drugače poškodoval čas, v katerem so bili prisiljeni živeti (in najti kolikor toliko spodobno pot iz njega)? Mora verjeti na besedo le in samo avtorju knjige, torej obdodovati pisateljevo na trenutke skoraj pozersko razbohoteno umetnost zavajanja in spodmikavanja pričakovane? Ali pač lahko poskusimo iz zgodbe, ki neustavljivo bruhajo iz Jergovićevega neusahljivega romanesknega vreca, sestaviti čisto svojo zgodbo o branju *Psov na jezeru*, četudi tvega, da bo morda spregledal tiste registre, ki se avtorju romana ali pa bosanskemu, hrvaškemu, srbskemu, kosovskiemu bralec morda zdijo pomembnejši kot njemu? Koliko interpretacije dovoljuje obnebe *Psov na jezeru* bralca, ki niti ne more vedeti vsega o nesrečni temačni preteklosti balkanskega sovraštva in preživetvenih strategij? Kaj mu poskušata povedati naključnost in redundancnost dveh zgodbenih okruškov in namigov?

O samoti, identiteti in izgnanstvu

Da so *Psi na jezeru* roman o samoti, identiteti in izgnanstvu, se je mogoče brez motečega preostanka strinjati, o vsem drugem in predvsem pisateljevem loreiskem

pristopu se je mogoče pogovarjati. Tisto o samoti in identiteti, tudi v izgnanstvu, Jergović izvede mostrsko na sto in več načinov. Primer? Ko za enega od protagonistov zapiše diagnozo maligni tumor na možganih, rak v glavi, ponudi zelo sugestivno uvid izgnanca: »Mene poezija ne zaveda več. Tako sem se zaobljubil. Mojih domala dvajset kanadskih in ameriških let me poezija ni zavedala. V pustoti tujeja jezika, v jezikovni Sibiriji, pesništvo izgubi smisel. Za človeka je bolje, da se čim prej spriznari iz izgubo edinega jezika, ki ga ima, in se navadi, da nima več jezika, s katerim bi lahko izrekel nekaj, kar je izgovorjeno prvič. Zanj je bolje, da se spriznari, tako kot je tudi za slepca bolje, da čim prej pozabi, da je sploh kdaj videl.«

Takšna dokončnost, tovrstna virtuosna sentenčnost, neustavljiva *Schlagfertigkeit* je barva, s katero zna Jergović imenitno dopoljevati svoje slikovite, tudi kaotične prizore oziroma slike o težki balkanski preteklosti, zapolnjeni s fantomskimi in resničnimi liki, to je tisto, kar bralečevu hlastanju za razplet množice zgodb naredi več kot nepozabno branje, pa čeprav o morastih sanjah in likih, ki marsikateremu ne bodo pomenili nič. Branje za tiste, ki stavijo na uživanje v tekstu.

Fantastika je povsod okoli nas

Otok nenavadnih otrok V slovenščini je izšla prva v seriji zgodb o nenavadnih otrocih

Ameriški pisatelj Ransom Riggs se je s prvencem *Otok nenavadnih otrok* (prevod Jedrt Maležič, založba Sanje) meteorsko hitro vpisal med najboljše prodajane ameriške avtorje. *Otok nenavadnih otrok* prinaša srhljivo temačno zgodbo.

ZDENKO MATOŽ

Napeta zgodba nas potegne v svet mladega Jacoba, ki se vse bolj spreminja v nekaj fantastičnega. Je dedič bogatega podjetja z verigo drogerij, ki mora opravljati dolgočasno delo povsem spodaj, z zlaganjem izdelkov v piramide. To je družinska tradicija. Njegovo navadno življenje presekajo srečanja z dedkom Abrahamom Portmanom, poljskim Židom, ki je pobegnil na varno, za razliko od drugih družin-

skih članov, ki so jo pobili nacisti. Pogosto pripoveduje o tem, kako je po pobegu živel na krasnem otoku blizu Velike Britanije s kopico nenavadnih otrok, katerih fotografije rad pokaže vnuku. Te dokaj nejasne fotografije so zagotovo računalniško obdelane, si misli Jacob. Ker je bil njegov dedek obseden z orožjem, saj je neprestano pričakoval napad pošasti, so bili Jacobovi starši prepričani, da dedek mogoče ni najbolj primerna (in skoraj edina) družba za njegovega sina.

Ko je priča dedkovi smrti, o kateri je prepričan, da jo je povzročilo nekaj povsem drugega od uradne razlage, ki je bila, da ga je raztrgala truma potepuških psov, se počasi začne njegova pot v neznanje. Umi-rajajoči dedek dahne svoj zadnji stavek – napotek, kaj naj stori in kam naj gre. Jacob se klub pretirani zaščiti družine in edinega prijatelja

Ransom Riggs

loti raziskovanja dedkovih nenavadnih fotografij, kar vodi v odkritje pisma gospodične Selec, nekakšne ravnateljice doma, kjer je prebival nekaj časa med drugo svetovno vojno, dokler ni postal polnoleten in se pridružil pobijanju pošasti.

Z očetom, ki je amaterski ornitolog, se odpravita na otok ob britanski obali. Tam sreča nenavadne in grobe domačine ter opazi pogoste nalive in nenavadno razpadajočo vilo, ki je razdejana od bombardiranja v drugi svetovni vojni, nekoč pa je bila zavetje za posebne sirote. Te so med vojno zaradi njihovih nenavadnih darov skrili pred ljudmi v nenavadni časovni zanki, ki jo pričara karizmatična imbrinka Duša Vila Selec.

Jacob, ki se ima za običajnega fanta, vse bolj spoznava, kako nenavaden je bil njegov dedek, in hkrati, da je čedalje bolj očitno, da je poseben tudi sam. Tako ga vse pogostejše bremenile dilema, ali naj ostane s posebnimi, saj je tudi sam tak, ali z družino in redkimi prijatelji v običajnem svetu. Odločitev pospeši prihod človečnjaka Barona, ki lovi imbrinke, ter pošasti, ki ji pravijo votleži in ubija posebnosti.

RANSOM RIGGS

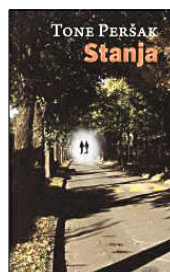
Rojen je leta 1979, odrasčal je na farmi na zahodni obali ameriške zvezne države Maryland, pa tudi v hišici ob morju v mestecu Englewood na Floridi. »Tam sem potemnel od sončenja in plaval, dokler nisem postal napol riba,« je povedal. Na Floridi se tudi začne nenavadna zgodba *Otok nenavadnih otrok*. Zgodbe je začel pisati zelo zgodaj na prastarem pisalnem stroju, ki se je rad zatikal. Ko je bil nekoliko starejši, je za božič dobil fotoaparati in fotografija ga je obsedla. Ko je bil še nekoliko starejši, je s ceneno videokamero snemal filme, v katerih je igral glavno vlogo. Angleščino je študiral na kolidžu Kenyon, nato pa še film na Univerzi Južne Kalifornije. Napovednik za svoj knjižni prvenec je posnel v Evropi in Belgiji v zapuščenih dvorcih.

Tina Vrščaj

Nesmisel na kvadrat

Tone Peršak: Stanja
Knjižna zadruga, Ljubljana 2016

Novi roman *Toneta Peršaka Stanja* je zastavljen težno. V prologu in epilogu pripovedovalec razkrije nekaj misli o tem, da smo danes vsi neprestano opazovani, a se nekateri tega še ne zavedamo, in da tudi on za nas opazuje in zapiše zgodbo dveh tipičnih ljudi sodobnega časa, zakoncev Barbare in Mira, da se lahko iz nje česa naučimo in doživimo katarzo.

Pripovedovalcu to, kar si zastavi, uspe le delno. Dogajanje popisuje zares skrbno in se pri tem

vdrži neposrednih komentarjev, kot je nameraval. Vendar je z vsako epizodo zgodbe, vsakim vedenjskim vzorcem junakov in dialogom bolj jasno, da je potek življenja, v kakršnem vtrajata junaka, nesmiseln in da ga je na takega obsodila prav vnaprejšnja teza, ki ne prinaša katarze.

Zakoncema je udobno postlano. Živita v prestižnem ljubljanskem stanovanju, imata tudi vikend, njuna shramba je vedno polna izbranih dobrot, vsak ima svoj televizor in vsak svojo zavidanja vredno kariero – on je profesor na fakulteti, ona direktorica agencije. Toda kaj, ko je »udobno« bivanje vedno prežeto z njihovimi prepričaji? Na vikend se nikoli več ne odpeljeta. Vsak zase se skoraj ritualno hranita s svojimi priljubljenimi jedili, ki so ves čas pod opazovalčevim drobnogledom, a zdi se, da ju ne morejo »nahriniti«. Vlak gleda svoj program na televiziji ali spremlja facebook, toda to ni razvedrilo. Le mašilo, ki odtujenemu paru pomaga, da živi in spi ločeno, četudi pod isto streho. Ker Barbara ne verjame v nič onkraj lastnega uspeha in udobja, sta oba polna praznine. Miro vsaj skuša poiskati smisel in se še trudi za otopelo ženo, goovarja in zvečer obišče v njeni spalnici. Toda tudi taka zblížanja so v resnici zelo mehanska, kar pripovedovalec izpostavi s ponavljajočimi se prizori pod ruho, za katere uporablja zmeraj iste fraze. Miro si želi otrok, Barbara pa jih noče, ker je sama sebi dovolj in ji je zoprno vsako prilagajanje. Bralec postane jasno, da svojo samozadostnost le hlini, zato se ne čudi, ko ta s sabo zadovoljna nezadovoljnica obišče nekaj šamanov, ki naj bi zapolnili nedoločljiv manko.

Tovrstne osebne polomije, ki plavajo v navideznem lagodju, so zelo resnične. Čutili je, da se avtor žalosti nad njimi, zato opozarja na odgovornost vsakega posameznika, da življenja ne živi v prazno, temveč si ga osmisliti s tem, ko daje (družini in družbi). Tako sporočilo bralca doseže, čeprav ne v obliki katarzičnega doživljanja. Stanja kot neke vrste veristična antiutopija prikazuje vidike sodobnega življenja, ki res delujejo precej mehansko, oropano vrednot in s tem smisla. Toda pričakovanja, ki zadevajo umetniškost, ob tem branju ostanejo neizpolnjena. Prav v tem, kar nekateri še danes pričakujejo od umetnosti, tiči dokaz človeškosti: spreminjive, zmotljive, visokoteleče, hrepeneče; nikakor pa ne mehanske, tezne. Epizode in dialogi, ki ne dočakajo razpleta, so tu zgolj zato, da potrjujejo tezo: o prijatelju, ki ga nimamo za prijatelja, ali o sinu, ki ne spoštuje očeta in mu je odveč očetov pogreb. Če bi Stanja hotela biti estetsko, s tem pa tudi spoznavno učinkovitejša, bi se morala odreči začetnemu ekscenoznemu dolgemu opisu stanovanja, odvečnim ponavljanjem in monologom na izbrane teme. Z zagotovitvijo bi se izkristaliziral smisel. Sicer tako pisanje o takem nesmislu ustvarja vtis nesmisla na kvadrat.

IZŠLO JE

ALEXANDRA BERKOVÁ

Knjiga z rdečimi platnicami
KUD Police Dubove, Vnanje Gorice 2016,
prevod Tatjana Jamnik

Češka pisateljica Alexandra Berková (1949–2008) je v svojih knjigah, publicističnih besedilih in javnih nastopih opozarjala na anomalije češke družbe, kot so neenak položaj žensk, ksenofobija in nestrpnost. Na izid kratkoproznega prvenca *Knjiga z rdečimi platnicami* je morala čakati dvanajst let, saj je bila zaradi političnega nekonformizma v nemilosti pri komunističnih oblasteh. Tačas je knjiga krožila v samizdatskih prepisih, posamezna besedila pa je avtorica brala na neuradnih literarnih večerih. Ciklus devetnajstih kratkih zgodb se, kot je opozoril češki literarni zgodovinar Vladimir Macura, z upodobitvijo ženske usode od rojstva, prek otroštva in pubertete, do odraslosti, materinstva in smrti nekoliko parodično navezuje na roman Martina Andersenasa *Nexøja Sirota Stina* (*Ditte Menneskebarn*, 1946). V njeni prozi temeljno gonilo pripovedi ni več snov, temveč jezik. Z naslovnim motivom rdečih platnic se Berková navezuje na *Rdečo knjižnico* – v medvojnem obdobju popularno knjižno zbirko, namenjeno ženskem bralstvu –, ki pa jo v svoji kratki prozi obrne na glavo: namesto trivialne »literature za ženske« nam ponudi inteligentno, radoživo in duhovito literaturo o ženskah, ki razkrije marsikaj o češki družbi, piše Tatjana Jamnik. **K. R.**

do zdaj je bila prodana v nakladi milijon izvodov in bila dvaindvajsetkrat ponatisnjena, prevedena pa je bila v več kot petnajst jezikov. Dogajanje je postavljeno v fikcijski srednjeveški svet. Pozno ponoči, sredi priprav na posvetitve v vitežke, šestnajstletnega Tiurija zmoti prošnja za pomoč. Njegova odločitev je usodna. Prelevi se v sla s skrivnostnim pismom za kralja Unauwena onkraj gorovja. Od njega je odvisna usoda kraljestva. Mu bo uspelo prepotovati temačne gozdove, prebroditi reke in premagati gorovja? Se otresti sovražnikov, ki bi ubijali za pismo, in zaupati pravim ljudem, ki bi mu nesebično pomagali? Knjiga prinaša vznemirljivo zgodbo o viteštvu, pogumu, zvestobi, tudi o prijateljstvu ter spoznavanju sveta in samega sebe. Mateja Seliškar Kenda je avtorčin bogati mitološki svet približala še našim bralcem. **K. R.**

TONKE DRAGT

Pismo za kralja
Zala, Hlebce 2016, prevod Mateja Seliškar Kenda

do zdaj je bila prodana v nakladi milijon izvodov in bila dvaindvajsetkrat ponatisnjena, prevedena pa je bila v več kot petnajst jezikov. Dogajanje je postavljeno v fikcijski srednjeveški svet. Pozno ponoči, sredi priprav na posvetitve v vitežke, šestnajstletnega Tiurija zmoti prošnja za pomoč. Njegova odločitev je usodna. Prelevi se v sla s skrivnostnim pismom za kralja Unauwena onkraj gorovja. Od njega je odvisna usoda kraljestva. Mu bo uspelo prepotovati temačne gozdove, prebroditi reke in premagati gorovja? Se otresti sovražnikov, ki bi ubijali za pismo, in zaupati pravim ljudem, ki bi mu nesebično pomagali? Knjiga prinaša vznemirljivo zgodbo o viteštvu, pogumu, zvestobi, tudi o prijateljstvu ter spoznavanju sveta in samega sebe. Mateja Seliškar Kenda je avtorčin bogati mitološki svet približala še našim bralcem. **K. R.**

Prizor iz filma *Otok nenavadnih otrok* v režiji Tima Burtona

